

JUDORA VELTI

(Eudora Welty; g. 1909)

Gimė Džeksone (Missipė). Mokėsi įvairiose Missipės, Viskonsino ir Niujorko mokyklose, dirbo dienraščiuose ir biuruose rašė pjeses radijui, tapė akvareles ir fotografavo. Jos pirmoji novelė pasirodė 1936 m., ir nuo to laiko ji laimė premiją po premijos. Ligi šiol ji išleido kelis novelių rinkinius ir vieną romaną.

J. Velti novelės gana paprastos. Jos vaizduoja eilinius žmones, bet tai, kas jiems nutinka, ir kaip tai pasakojama — toli gražu ne paprasta. Daugiausia siužetų jai davė žmonių gyvenimo stebėjimas šalies Pietuose.

Vargingas takas

Buvo gruodis — ankstyvas, šviesus ir šaltas rytas. Toli-mu kaimo taku per pušyną ėjo sena negrė, raudona skepeta apsirišusi galvą. Ji vadinosi Finiksė Džekson. Ji buvo labai sena, maža ir lėtai žingsniavo tarp tamsių pušų šešėlių: tarsi protėvių laikrodžio švytuoklė, truputį svyrinėdama į šalis. Ji nešėsi iš skėčio padarytą mažą, ploną lazdelę ir eidama ja stukseno sušalusią žemę. Tylame ore tai kėlė nemenką, atkaklų bildesį, kuris skambėjo sielvartingai, kaip vienišo paukščiuko čiulbėjimas.

Ji dėvėjo tamsų dryžuotą sijoną, siekiantį ligi pat kulnų, ir tokio pat ilgio prijuostę, su gilia kišene, pasiūtą iš baltinto cukraus maišo; visi drabužiai buvo švarūs ir tvarkingi. Tačiau po kiekvieno žingsnio ji galėjo pargriūti, užmynusi raiščius, kurie vilkosi nuo jos neužrištų kurpių. Ji žiūrėjo tiesiai priekin. Nuo amžiaus naštos jos akys buvo pamėlusios. Jos oda su daugybe smulkių raukšlelių įgavo savotišką išvaizdą, ir atrodė, tarsi mažas medis šakotusi kaktos viduryje; be to, nuo jos žemyn liejosi aukso spalva ir du jos skruostikauliai buvo tarsi geltonų liepsnų apšviesti tamsoje. Iš po raudonos skepetos jos plaukai driekėsi ant kaklo trapiais žiedais, vis dar juodais, nuo kurių sklido panašus į vario kvapas.

Protarpiais suvirpėdavo krūmai. Ir senoji Finiksė sakė davo:

— Šalin iš mano kelio, jūs visos — lapės, pelėdos, visi vabzdžiai, triušiai, bebrai ir laukiniai žvėrys! Nešdinkitės ša-

lin iš po šitų kojų, mažosios putpelės... Nesipainiokite man ant tako, didieji šernai! Nebėgiokite mano kryptimi! Man reikia nueiti ilgą kelią.

Juodomis strazdanomis nusėtoje rankoje ji laikė lazdele, lanksčią kaip lengvas botagas, ja pliauškéjo į krūmus, lyg norėdama iškelti aukštėn paslėptus daiktus.

Šitaip ji kiūtino pirmyn. Miškas buvo tamsus ir tylus. Aukštai vėjo linguojamų pušų spyglius saulė taip nušvietė, kad vos galima buvo į juos žiūrėti. Kankorėžiai krito lengvai, kaip plunksnos. Slėnyje buvo girdimas karvelis purplelis.

Takas suko į kalvą.

— Atrodo, lyg mano kojos būtų sukaustytos grandinėmis, kurias aš seniai velku,— tarė ji įtikinėjančiu, su savimi kabančio seno žmogaus balsu.— Kažkas visados mane sulaiko ant šitos kalvos... ragina sustoti.

Įkopusi į viršūnę, ji atsisuko ir atviru, niūriu žvilgsniu įvertino kelią, kuriuo buvo atėjusi.

— Užkopiau pro pušis,— pagaliau tarė ji,— dabar nusileisiu pro ąžuolus.

Kuo plačiausiai atsimerkusi, ji lengvai pradėjo leistis žemyn. Tačiau kalvos papėdėje jos sijonas užsikabino už krūmokšnio.

Jos pirštai rūpestingai darbavosi, bet jos padurkai buvo ilgi ir stori, tad, kai ji atkabindavo spyglius vienoje vietoje, jie prikibdavo kitoje. Būtų apmaudu, jei sudraskytų sijoną.

— Aš patekau į spygliuotą krūmą,— tarė ji.— Spygliai, jūs dirbate jums skirtą darbą. Jūs niekad vos lengvai nepaleidžiate žmonių. Senos akys jus palaikė gražiu, žaliu krūmokšniu.

Pagaliau, visa drebedama, ji atsistojo išsipainiojusi ir šiek tiek luktelėjusi, ryžosi pasilenkti lazdelės.

— Saulė taip aukštai! — sušuko ji atsitiesdama ir žiūrėdama aukštyn, o stambios ašaros ištryško jai iš akių.— Tiek laiko sugaišau.

Kalvos papėdėje per upelį buvo patiestas rąstgalys.

— Dabar artėja išmėginimas,— tarė Finiksė.

Pakėlusi dešinę koją, ji atsistojo ant rąsto ir užsimerkė. Kilstelėjusi sijoną ir horizontaliai laikydama lazdele priešais save tarsi akrobatė ji žengė rąstigaliu. Paskui ji atsimerkė, ir buvo jau kitoje pusėje.

— Nesu tokia sena, kaip maniau,— tarė ji.

Ji atsisėdo pailsėti. Ant kranto ji suklostė sijoną aplink save ir susidėjo rankas ant kelių. Virš jos žaliavo medis perlių spalvos amalų debesyje. Ji nedrįso užmerkti akių, ir kai

mažas berniukas atnešė jai padėklą su torto riekelėmis, ji kreipėsi į jį.

— Aš paimsiu,— tarė ji. Bet kai norėjo paimti, pasirodė, kad tai tik ištiesta jos pačios ranka.

Ji paliko tą medį ir turėjo pralįsti pro spygliuotų vielų tvoros apačią. Jai reikėjo šliaužti keliais, išskėtus pirštus, tartum kūdikiui, mėginančiam kopti laiptais. Ir keturpėsčiai garsiai kalbėjo su savimi: ji negalinti susiplėšyti drabužių tokiu vėlyvu dienos metu ir negalinti mokėti už perpjautos rankos ar kojos aptvarstymą, jeigu įstrigtų ten, kur dabar ro-pojo.

Pagaliau ji laimingai prašliaužė tvoros apačią ir atsistojo plynumoje. Dideli išdžiūvę medžiai, kaip juodi vienmarškiniai vyrai, stovėjo tarp purpurinių stiebų sausos medvilnės lauke. Ten tupėjo suopis.

— Ką tu saugai?

Grioviu jiėjo pirmyn.

— Gerai, kad dabar ne bulių metas,— tarė ji, dairydama į šalis,— gerai, kad gerasis Dievas liepė savo šliužams susirangyti ir miegoti per žiemą. Kaip malonu, kad aš nematau dvigalvės gyvatės, šliaužiančios nuo ano medžio, kaip kad kartą mačiau. Praeitą vasarą tik per plauką jai neįkliuvau.

Ji perėjo senos medvilnės lauką ir įžengė į išdžiūvusius kukurūzus. Jie šnabždėjo, lingavo ir buvo už ją daug aukštesni.

— Dabar per kukurūzus,— tarė ji, nes ten nebuvo tako.

Tuomet ji pamatė kažkokį aukštą, tamsų ir liesą siluetą, judantį priešais.

Iš pradžių ji manė, kad tai žmogus. Tai galėjo būti vyras, šokantis lauke. Ji ramiai stovėjo ir klausėsi, tačiau neišgirdo jokio garso. Jis buvo tylus kaip šmėkla.

— Dvasia,— suriko ji garsiai,— kas tu esi? Iš arti aš dar neregėjau mirties.

Bet nebuvo jokio atsako... vien tik klaikiai plaukstėsi vėjas.

Ji užsimerkė, ištiesė ranką ir palietė rankovę. Užčiuopė tik švarką, o jo viduje — tuštuma, šalta kaip ledas.

— Tu baidyklė,— kalbėjo juokdamasi.— Aš netekau juslės. Esu per daug sena. Aš — seniausias žmogus, kokį tik pažįstu. Šok, sena baidykle,— dar pasakė,— ligi aš su tavim šoksiu.

Ji treptelėjo koja į žemę ir palenkusi galvą kartą ar du išdidžiai ją pakratė. Pakilo truputis lukštų ir sprovelėmis sukalojosi aplink jos sijoną.

Tuo
lazdele sk
prie viešk
Slankos s
kai ir neį

jūsų vaik

Ji

pro retus

pro saulė

bei durim

šalikelėje.

—

Ta

niu. Seno

—

gėrė.— N

kai aš gir

Ke

niai kabė

—

Ne

Gi

sių kran

tamsu ka

Ju

į jį, ma

lengvai

pienės su

Te

lusi rank

jai atsige

—

lindo iš

tupi ant

Pa

už grand

—

—

kas nors

Jis

—

—

rė Finiks

Tuomet ji vėl pradėjo žingsniuoti per šnabždantį lauką, lazdele skindamasi sau kelią. Pagaliau ji pasiekė lauko galą, prie vieškelio, kur sidabrinė žolė lingavo tarp raudonų vėžių, slankos sukaliojosi aplinkui tarsi vištytės, ir atrodė elegantiškai ir neįprastai.

— Gražiai vaikščiokite! — tarė ji. — Tai rami vieta. Ir visų vaikščiojimas nerūpestingas.

Ji traukė keliu svyrinédama, pro visiškai plikus laukus, pro retus medžius, kurių negyvi lapai buvo tarsi sidabriniai, pro saulės nuauksintus namukus, lentomis apkaltais langais bei durimis. Visi jie, lyg užkerėtos senos moterys, dunksojo šakelėje.

— Aš einu pro jų miegą, — tarė ji, linksédama galva.

Tarpukalnėje ji priėjo šaltinį, kuris tyliai tekėjo slėniu. Senoji Finiksė pasilenkė ir atsigėrė.

— Saldūs sakai pasaldina vandenį, — atsiduso ir dar pagėrė. — Niekas nežino, kas iškasė šį šulinį, nes jis jau buvo, kai aš gimiau.

Kelias kirto pelkėtą vietovę, kur ant šakų lyg mezginiai kabėjo baltos samanos.

— Miegokite, krokodilai, ir leiskite burbulus.

Netrukus takas vėl atvedė į kelią.

Giliai įdubęs kelias driekėsi žemyn tarp aukštų, apžėlusiu krantų. Virš galvos kerojo žaliuojantys ažuolai ir buvo tamsu kaip oloje.

Juodas šuo, iškišęs liežuvį, išsėlino iš žolių. Ji žiūrėjo į jį, mat nebuvo tam pasiruošusi. O kada jis prisiartino, ji lengvai sudavė jam lazdele ir tuoj pat įvirto į griovį, tik pienės supikšėjo.

Ten atsidūrusi apmirė. Gulėjo, tarsi sapnuodama, iškėlus ranką į viršų, bet niekas nenusileido žemyn ir nepadavė jai atsigerti. Ir štai ten gulédama ji netrukus pradėjo kalbėti.

— Senoji moteriške, — tarė ji sau, — tasai juodas šuo išlindo iš žolių, kad sutrukdytų tavo kelionę, ir dabar jis ten tupi ant savo gražios uodegos, juokdamasis iš tavęs.

Pagaliau baltaodis žmogus... medžiotojas, jaunas vyras, už grandinės vesdamas šunį, rado ją.

— Na, senute! — nusijuokė jis. — Ką ten veiki?

— Guliu ant nugaros kaip karkvabalis ir laukiu, kol kas nors mane apvers, mister, — atsakė ji tiesdama ranką.

Jis ją pakėlė, suptelėjo ore ir pasodino.

— Kas nors lūžo, senute?

— Ne, pone. Kai kurios sausos žolės gana kietos, — tarė Finiksė, atgavusi kvapą. — Aš tamstai dėkoju už pagalbą.

— Kur tamsta gyveni, senele? — paklausė jis, o tuo tarpu abu šunys urzgė, žiūrėdami vienas į kitą.

— Štai ten, pone, už kalnyno. Iš čia netgi nesimato.

— Eini namo?

— Ne, pone, aš einu į miestą.

— Kaip? Juk labai toli! Taip pat toli, kaip kad man reikia trunkintis, kai aš išeinu, užtat aš šį tą parsinešu. — Jis pliaukštelėjo į prikimštą maišą, kurį nešėsi; iš jo kyšojo sulenkti nagai. Tai buvo negyva putpelė, smarkiai užlenktu snapu. — Dabar eik namo, senele!

— Man reikia į miestą, misterī, — tarė Finiksė. — Laikas bėga.

Jis vėl nusijuokė, ir jo juokas pasklido po visą apylinkę.

— Aš pažįstu senus spalvotuosius žmones! Jie negali išverti nenuėję į miestą ir nepamatę Kalėdų senio!

Bet senoji Finiksė buvo labai santūri. Gėlios vagos jos veide nušvito griežta ir vienoda šviesa. Nelauktai ji pamatė žvilgančią penkinę, iškrentančią iš žmogaus kišenės.

— Kiek tamstai metų, senele? — paklausė jis.

— Aš negaliu pasakyti, misterī, — atsakė ji, — negaliu pasakyti.

Paskui ji šūktelėjusi suplojo rankomis ir tarė:

— Šunie, šalin iš čia! Žiū, šunie! Pažiūrėk į šitą! — ji juokėsi, tarsi džiaugdama. Tai buvo didelis juodas šuo. Jo niekas nepabaidė. Ji kuštelėjo:

— Čiupk jį!

— Žiūrėk, kaip aš atsikratysiu tuo šunpalaikiu, — tarė žmogus. — Pitai, čiupk jį! Čiupk jį!

Finiksė girdėjo besiriejančius šunis ir kaip žmogus svaidė šakalius. Netrukus ji išgirdo šūvį. Bet ji lėtai, vis labiau lenkėsi į priekį, smarkiai išplėtusi akių vokus, tarsi tai būtų dariusi sapne. Jos smakras priartėjo beveik prie kelių. Geltona rankos plaštaka išlindo iš po prijuostės klosčių. Jos pirštai nuslydo žemyn prie pinigų taip grakščiai ir rūpestingai, tarsi ji keltų kiaušinį iš po perinčios vištos. Paskui ji palengvėle išsitiesė ir įsidėjo penkinę į prijuostės kišenę. Šalimais praskrido paukštis.

— Visą tą laiką Dievas sekė mane, — sukrutėjo jos lūpos. — Aš pavogiau.

Žmogus grįžo atgal, o jo šuo sunkiai kvėpavo.

— Na, visą tą laiką aš jį gąsdinau, — pasakė jis, nusi-juokė ir pakėlęs šautuvą nusitaikė į Finiksę.

Ji stovėjo nejudėdama ir žiūrėjo į jį.

— Ar
betaikydami

—
čiau ir nu
siškai ram

Jis

—

tų ir niek

čiau pasi

iš namų,

—

Ji

tingomis

vos.

Ji

so ant k

varpinę i

sukaliojo

Skambėjo

Mi

tė žalios

džiotos,

klydusi,

sako kojo

Ji

Minioje

tų į rau

tarsi vas

—

pakėlė k

—

—

vaikščio

—

šulius ar

čius.

—

ponia. K

poniā sur

Lė

pastatą i

kojos sus

— Ar šautuvas tamstos negąsdina? — paklausė jis, vis tebetaikydamas ginklą.

— Ne, pone. Per savo amžių aš juos mačiau dar iš arčiau ir nutaikytus už menkesnius nusikaltimus, — atsakė ji visškai ramiai.

Jis nusijuokė ir užsimetė šautuvą ant peties.

— Gerai, senele, — tarė jis, — tamsta turi kokį šimtą metų ir nieko nebijai. Aš tamstai duočiau dešimtinę, jeigu turėsi pasiėmęs pinigų. Bet paklausyk mano patarimo ir neik namų, tuomet tamstai nieko blogo neatsitiks.

— Man reikia keliauti, mister, — atsakė Finiksė.

Ji palenkė skepeta aprištą galvą, ir jie abu nuėjo skirtingomis kryptimis. Ji vis girdėjo šūvius, aidinčius virš kalvos.

Ji stūmėsi pirmyn. Ažuolų šešėliai lyg užuolaídos nutįsai ant kelio. Paskui ji užuodė dūmus, užuodė upę, pamatė varpinę ir namelius su stačiais laiptais. Tuzinas juodų vaikų sukaliojosi aplink ją. Priešais žėrėjo Nečezo miestelio šviesos. Skambėjo varpai. Ji kiūtino pirmyn.

Mieste su grįstomis gatvėmis buvo Kalėdų metas. Švietė žalios ir raudonos elektros lemputės, kryžmais visur išvežtos, ir visos degė dienos metu. Senoji Feniksė būtų pasiklydusi, jei nebūtų pasitikėjusi savo akimis ir pasikliovusi sako kojomis, žinančiomis, kur ją nuvesti.

Ji ramiai sustojo gatvelėje, kur buvo pilna praeivių. Miniojeėjo viena ponia ir nešėsi visą glėbį dovanų, suvyniotų į raudonus, žalius ir sidabro spalvos popierius; nuo jos tarsivasarą sklido raudonų rožių kvapas. Finiksė ją sustabdė.

— Ponia, malonėk užrišti man kurpių raiščius. — Ir jipakėlė koją.

— Ko nori, senute?

— Pažiūrėk į mano kurpes, — tarė Finiksė. — Jos tinka vaikščioti po kaimą, bet neatrodo gerai, einant į didelį namą.

— Pastovėk, senute, — pasakė ponia. Ji padėjo savo ryšulius ant šaligatvio, šalia savęs, ir tvirtai surišo kurpių raiščius.

— Aš negaliu jų susirišti lazdele, — tarė Finiksė. — Ačiū, ponia. Kai aš išėjau į gatvę, nemaniau, kad prašysiu gražią ponią surišti man raiščius.

Lėtai judėdama ir krypuodama į šalis, ji įžengė į didelį pastatą ir įvijais laiptais kopė vis aukštin, kol pagaliau jos kojos sustojo.

Ji įėjo pro duris ir pamatė ant sienos kabantį dokumentą, su auksiniu antspaudu, įrėmintą į auksinius rėmus. Jo vaizdas seniai buvo įstrigęs jos galvoje.

— Aš esu čia,—tarė ji, išdidžiai ir ceremoniškai pasitempusi.

— Man atrodo, atėjot prašyt išmaldos? — paklausė tarnautojas, sėdėjęs už rašomojo stalo priešais ją.

Bet Finiksė žiūrėjo tik į dokumentą. Jos veidas apraso nuo prakaito, odos raukšlės žėrėjo kaip šviesus tinklas.

— Kalbėk, senute,—kreipėsi moteris.—Koks tamstos vardas. Mes turime tamstos istoriją. Ar buvai čia anksčiau? Kas tamstai nutiko?

Senosios Finiksės veidas virptelėjo, tarsi musė būtų ją erzinusi.

— Gal esi kurčia? — suriko tarnautojas.

Bet tuomet įėjo gallestingoji sesuo.

— O, tai ta pati senoji teta Finiksė! — tarė ji.— Tikriausiai atėjo ne dėl savo reikalų... ji turi mažą vaikaitį. Pas mus ji atkeliauja reguliariai, kaip laikrodis. Ji gyvena toli, už senojo Nečezo Pėdsako.— Ji pasilenkė.— Na, teta Finikse, kodėl tamsta neatsisėdi? Mes nenorime, kad stovėtum po tokios ilgos kelionės.

Ji nurodė kėdę. Senoji moteris atsisėdo.

— Dabar sakyk, kaip laikosi berniukas?

Bet Finiksė tik laukė ir žiūrėjo priešais save; jos veidas buvo iškilmingas ir sustingęs.

— Ar jam vis tebeskauda gerklę? — paklausė sesuo.— Teta Finikse, ar girdi mane? Ar tamstos vaikaitis nepasveiko nuo to laiko, kai buvai čia atėjusi vaistų?

Rankas padėjusi ant kelių, senutė laukė, tyli, tiesi ir sustingusi, tarsi būtų su šarvais.

— Teta Finikse, tamsta neturi taip mūsų laiko gaišinti,— gaudeno sesuo.— Greit papasakok mums apie savo vaikaitį ir galėsi eiti. Jis gyvas, tiesa?

Pagaliau senutė atsitokėjo, pradėjo suvokti, kas dedasi aplinkui, ir prabilo.

— Mano vaikaitis. Atmintis mane paliko. Aš čia atsisėdau ir užmiršau, kam buvo reikalinga ši ilga kelionė.

— Užmiršai? — suraukusi antakius paklausė sesuo.— Po tokios tolimos kelionės?

Tuomet Finiksė pradėjo atsiprašinėti, tarsi kokia senė prašydama atleisti, kad išgąsdino prabudusi nakčia.

— Aš niekad nevaikščiojau į mokyklą, aš buvau per sena Surenderyje,—tarė ji švelniu balsu.— Aš esu sena, ne-

išsilavinusi moteris. Mano atmintis sušlubavo. Mano mažajam
vaikaičiui vis taip pat, o aš tai užmiršau atėjusi.

— Negyja gerklė, tiesa? — klausė sesuo, kalbėdama gar-
su, įtikinančiu balsu senajai Finiksei. Dabar ji turėjo kortelę
su kažkokiais įrašais, mažą sąrašą. — Taip. Skiedinys gerklei
išlauti. Kada tai buvo? Sausyje... prieš dvejus metus,
Dabar Finiksė kalbėjo neprašoma.

— Ne, panele, jis nemiręs, jam vis taip pat. Labai
gailai jam vėl užtraukia gerklę, ir jis nebegali nuryti, negali
išleisti kvapo. Jis negali pats pasigydyti. Lalkas bėga greit,
ir aš vėl ateinu vaistų nuo gerklės.

— Gerai. Gydytojas pasakė — kada tik tamsta ateisi,
jis gausi, — tarė sesuo. — Bet tai sunkus atvejis.

— Mano mažasis vaikaitis sėdi namie visas susuptas,
paukdamas, — kalbėjo Finiksė. — Tik mudu vieni likome pasau-
lyje. Jis kenčia, ir neatrodo, kad kada nors pasveiktų. Jis yra
malonios išvaizdos. Bet greitai nusikamuos. Įsisupa į lopytą
vatinę antklodę ir čiulba kaip mažas paukštelis. Dabar aš vis-
ką aiškiai prisimenu. Aš nebeužmiršiu jo, ne, per visą likusį
laiką. Aš galiu jam papasakoti apie visus kitus padarus.

— Gerai, — dabar sesuo stengėsi ją nutildyti. Ji atnešė
jam butelį vaistų. — Išmalda, — tarė ji, užsirašydama knygoje.

Senoji Finiksė pakėlė butelį prie akių, o paskui atsar-
giai įsidėjo į kišenę.

— Aš dėkoju tamstai, — pasakė ji.

— Dabar Kalėdos, senute, — atsiliepė tarnautojas. — Ar
galiu aš tamstai duoti keletą centų?

— Penki centai sudaro nikelinę monetą, — šurkščiai pa-
sakė Finiksė.

— Štai nikelis, — tarė tarnautojas.

Finiksė atsargiai atsistojo ir ištiesė ranką. Ji paėmė
monetą, sužvejojo kitą iš kišenės ir padėjo ją šalia naujosios.
Iš arti žiūrėjo į savo delną, palenkusi galvą į šalį.

Tuomet lazdele stuktėlėjo į grindis.

— Tai tam, kad įsisąmoninčiau, ką man dar reikia pa-
daryti, — pasakė ji. — Aš einu į krautuvę ir nupirksiu savo vai-
kui popierinį vėjo malūnelį. Jam sunku patikėti, kad tokių
dalykų esama pasaulyje. Aš grįšiu namo, kur jis manęs lau-
kia, laikydama jį šitoje rankoje.

Ji pakėlė savo laisvą ranką, linktelėjo galva, apsisuko
ir išėjo iš kabineto. Paskui ji lėtais žingsniais ėmė leistis laip-
tais žemyn.